אחרי ב*

א. בסיום מסכת יומא זאגט די גמרא „תנא דבי רבי ישמעאל הרואה קרי ביום הכיפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העולם הבא אמר רב נחמן בר יצחק תדע שכל העולם כולו רעב והוא שבע כי אתא רב דימי אמר מפיש חיי סגי ומסגי".

בפשטות דארף מען זאגן אז די גמרא ברייננט די מימרות אלס המשך אין זייער תוכן צו דעם וואס עס שטייט דארט פריער „הרואה קרי ביוהכ"פ יורד וטובל וכו'" [1]. מען דארף אבער פארשטיין: ווי קומט דאס אז דעם פרק יום הכיפורים — וואס כללות ענינו איז (כשמו) [2] תשובה [3] וכפרה, און בפרט אז דער תוכן פון דער לעצטער משנה און דער גמרא שלאח"ז איז ענין התשובה וכו' — זאל די גמרא מסיים וחותם זיין מיט אן ענין הפכי [4] פון תשובה וכפרה, און דערצו נאך איינע פון די ארבסטע עבירות, ווען ס'איז במזיד, בנוגע תשובה וכפרה [5] און פון מזיד איז דאך פארשטאנדיק בנוגע לשוגג [6], וואס איז דאך בערך (קצת) צו מזיד — כמובן אויך פון חילוקי העונשין (במזיד) והקרבנות וכיו"ב (בשוגג).

און הגם אז די גמרא פירט אויס, אז סוף־סוף איז אדרבה „מובטח לו שהוא בן העולם הבא כו' מפיש חיי סגי ומסגי" — איז עס דאך וואס לאחר זמן (נאך יוהכ"פ) קומט ארויס דערפון אן ענין טוב, אבער ביוהכ"פ גופא איז עס א זאך וואס איז היפך פון רצון ה'.

אויך דארף מען פארשטיין אין עצם הענין: ווי קומט דאס אז פון א דבר בלתי רצוי בכפליים, „הרואה (א) קרי (ב) ביום הכיפורים", זאל ארויסקומען אזא תועלת נפלאה — „מובטח לו שהוא בן העולם הבא" און „מפיש חיי סגי ומסגי" [7]?

---

*) וסיום מס' יומא.

1) ושם בתחלת הע' „כל חייבי טבילות טובלין כו' בעל קרי טובל והולך כו'".

2) וכל מצות „עבודת היום — כלומר כלל כל הקרבנות והוידוין המתוקנין ביום צום כפור — (הוא) כדי שיכופר בהם כל העונות כמו שבא בכתוב והיא העבודה הכתובה באחרי מות" (סהמ"צ להרמב"ם מ"ע מט).

3) וברמב"ם (הלכות תשובה פ"ב ה"ז): יום הכפורים הוא זמן תשובה לכל ליחיד ולרבים והוא קץ מחילה וסליחה לישראל לפיכך חייבים הכל לעשות תשובה ולהתודות ביום הכפורים כו'. ובשערי חשובה (לר"י) שער ד' י"ז, דהכתוב (פרשתנו טז, ל) „מכל חטאתיכם לפני ה' תטהרו" הוא מ"ע על התשובה ביוהכ"פ. — וראה לקו"ש חכ"ט שיחה ליוהכ"פ (תשמ"ה) ס"ג.

4) וגם היפך התחלת המסכת (דנעוץ סופן בתחלתן — וכמנהג בעלי ההדרנים) „שבעת ימים קודם יוהכ"פ מפרישין כה"ג מביתו כו' ומתקינין לו כהן אחר תחתיו שמא יארע בו פסול" — „קרי או שאר טומאה" (פרש"י שם).

5) ראה זח"א סב, א. ריט, ב. ועוד. וראה אגה"ת פ"ד.

6) דגם הוא בעי כפרה (רש"י ריש שבועות ד"ה תולה. וראה אגה"ק סוסכ"ח. קר"א ד"ה ולהבין פרטי).

7) בפרש"י „סגי ומסגי בבנים ובני בנים שכך הסימן יראה זרע ויאריך ימים" (ישעי' נג, י). ובתוס' „ורמז לדבר יראה זרע יאריך ימים".

והטעם שבשו"ע אדה"ז • או"ח סו"ס תרטו כתב רק „מובטח לו שהוא בן עוה"ב כו' והוא יאריך ימים" ולא גם „בנים ובני בנים" — י"ל, כי הנ"ל הוא

•) ובמחבר כתב רק „מובטח לו שהוא בן העוה"ב". ובטור „מובטח לו שהוא בן העוה"ב ויראה זרע ויאריך ימים". ומלשונו „ויראה זרע" משמע שמפרש שיראה בנים.

רש"י איז מפרש אין דעם: „ואם עלתה לו שנה — שלא מת מובטח לו שמעשים טובים יש בידו שהגינו עליו וכו'" [8]: דאָס איז אָבער לכאורה נאָר אַ הסברה אַז אַנאַנדער זאָך (מעש"ט) זיינען מגין אַז דאָס זאָל אים ניט פאַרשאַטן, אָבער פון דעם וואָס מ'זאָגט „הרואה קרי" איז אַ סימן [9] אַז מובטח כו', איז משמע אַז עס איז דאָך אַ שייכות ביניהם [10], איז נישט מובן [11]: ווי אַזוי פועל'ט עס דעם יתרון נעלה פון „מובטח לו שהוא בן העולם הבא", און נאָכמער (אויך בעוה"ז): מפיש חיי סגי ומסגי בבנים ובני בנים ?

ב. בדומה צו דער שאלה, איז נאָך מער קשה בענין תשובה מאהבה, אויף וועלכע די גמרא [12] זאָגט אַז „זדונות נעשות לו כזכיות", פרעגט דער חדא"ג, אַז ס'איז אַ דבר תמוה, ווייל ס'קומט אויס אַז „חוטא נשכר". און ער פאַר־ענטפערט אַז וועז אַ מענטש טוט תשובה מאהבה איז „ודאי דעושה תשובה גמורה ומוסיף במעשיו הטובים יתר מכדי הצורך לגבי אותו עון והרי אותן מעשים טובים שמוסיף הם נעשים לו כזכיות וקרא דמייתי מוכיח כן שנא' [13] ובשוב רשע מרשעתו ועשה משפט וצדקה עליהם חי' וגו' [14] דמשמע משפט וצדקה שהוסיף לעשות על תשובתו עליהם חי' יחי'".

דער תירוץ איז אָבער לכאורה ניט מובן, ווארום פון לשון הגמרא „זדונות נעשו לו כזכיות" איז מוכח אַז דאָך רעדט זיך ניט וועגן אַנאַנדער זאָך פון זדונות — אַ הוספה אין זכיות צוליב די זדונות, נאָר אַז די זדונות אַליין ווערן ווי זכיות [15], בלייבט דאָך שוועד כנ"ל היתכן חוטא נשכר ?

און הגם אַז לכאורה קען מען זאָגן אַז דאָס גופא מיינט די גמרא [16] מיט „זדונות נעשות לו כזכיות": היות אַז די הוספה אין מעשים טובים קומט דערפון וואָס אַ מענטש האָט זיך געענדערט און איבערגעמאכט דורך דער תשובה אויף די זדונות — הייסט עס דאָך אַז די „זדונות" האָבן גורם געווען און זיינען סיבת התשובה מאהבה און פון די זכיות.

מילתא דשייכא בכל אדם, משא"כ בנים ובני בנים שתלוי בגיל השנים וכו'.

או י"ל דתלוי בפי' „יראה זרע" — האם יש ללמוד מזה ב' הענינים: לפרש"י למדים „יראה זרע" כפשוטו, וגם „יראה זרע" — יראה בנים, מלבד השכר המפורש לאחר זה בכתוב „יאריך ימים". משא"כ לתוס' אין לפרש שב„יראה זרע", שהיא הסיבה, נכלל גם השכר המסובב (בנים כו'), ולכן מפרש דהשכר בא בהמשך הכתוב „יאריך ימים" [ולהעיר משינוי הלשון: דבפרש"י „יראה זרע ויאריך" ימים" (ולא כבכתוב), ובתוס' „יראה זרע יאריך ימים". אבל ראה פרש"י לעיל ד"ה עונותיו]; ובשו"ע כתב רק הפשוט ואליבא דכו"ע.

8) ומסיים „ובן עולם הבא הוא", וכ"ה בשו"ע אדה"ז שם דזה „שבודאי יש לו זכיות כו'" כתב כטעם ע"ז „שהוא בן עוה"ב". משא"כ בטור שכתוב בהסיום לאחר „ויראה זרע ויאריך ימים ושודאי יש לו הרבה זכיות כו'". וראה לקמן בפנים ס"י ובהערה 85.

9) ובפרש"י ד"ה עונותיו מחולין — סימן טוב הוא זה כו'. וראה חדא"ג כאן. אלי' זוטא ללבוש שם סק"ג. ב"ח כאן.

10) אפילו את"ל שהוא רק סימן המברר את המציאות הנמצאת כבר ולא הגורם המציאות (ראה צפע"נ להרמב"ם הל' מא"ס רפ"א).

11) ראה פרי"ח לשו"ע שם.

**) כ"ה בכמה דפוסים, וכ"ה בפרש"י על הרי"ף. משא"כ בע"י ובדפוס ווילנא ליתא הוא"ו.

12) יומא פו, ב.

13) יחזקאל לג, יט.

14) כן הובא בחדא"ג (ובגמרא תיבת „חי" הוא בחצע"ג). אבל בכתוב הנ"ל „הוא יחי", וראה פסוק טז. ושם יח, כז־כח. כפות תמרים ליומא שם.

15) והל' „זכיות" (בכ"ף הדמיון) — ראה לקמן הערה 48.

16) אבל ראה פרש"י שם ד"ה „עליהם (חיו) יחי', על כל מה שעשה ואף על העבירות".

ע"ד ווי מען געפינט ביי אַ שטר[17], וואָס הגם אַז סתם אַ שטר איז בחזקת כשרות, איז אָבער דורכדעם וואָס ס'ווערט אויף אים אַן ערעור און מ'איז אים מקיים בב"ד, באַקומט דער שטר מער תוקף ווי סתם אַ שטר, וואָס האָט ניט געהאַט קיין ערעור[18]. קומט אויס, אַז דער ערעור האָט גורם געווען תוקף השטר[19].

דאָס איז אָבער ניט מספיק, ווארום דער ערעור איז נאָר גורם אַן עילוי אין דעם שטר; און עד"ז בנדו"ד, זיינען די „זדונות" גורם אַן עילוי אין דעם גברא וואָס טוט תשובה[20], אָבער פון לשון „זדונות נעשות לו כזכיות" איז משמע אַז די חפצא פון די זדונות עצמן ווערן נהפך לזכיות[21].

ג. ווען עס זיין פאַרשטאַנדיק ע"פ הביאור אין דעם סיום מס' יומא במשנה[22] „אמר ר' עקיבא אשריכם ישראל לפני מי אתם מטהרין ומי מטהר אתכם אביכם שבשמים שנאמר[23] וזרקתי עליכם מים טהורים וטהרתם ואומר[24] מקוה ישראל ה' מה מקוה מטהר את הטמאים אף הקב"ה מטהר את ישראל".

ר"ע זאָגט דאָ צוויי ענינים: א) „לפני מי אתם מטהרין", ב) „ומי[25] מטהר אתכם", און אויף דעם ברענגט ער די צוויי פסוקים: א) „וזרקתי עליכם מים טהורים", ב) „מקוה ישראל ה" — איז מבאר דער ראַגאַטשאַווער[26] אַז אין די צוויי ענינים דריקט זיך אויס דער חילוק צווישן די צוויי עניני טהרה — הזאה און מקוה, וואָס אויף הזאה דאַרף מען האָבן כוונה לטהרה[27], און די טהרה במקוה דאַרף ניט האָבן קיין כוונה, אַ מקוה איז מטהר אויך אַן כוונה לטבילה[28].

און עפ"ז איז מובן דער חילוק אין לשון הכתובים וואָס ר"ע ברענגט: „וזרקתי עליכם מים טהורים" און „מקוה ישראל ה'", וואָס הגם אַז ביידע פסוקים ריידן וועגן דער טהרה ע"י הקב"ה, איז אָבער אין ערשטן פסוק געזאָגט געווארן: „וזרקתי עליכם גו'", דער אויבערשטער איז זורק — פועל זריקה; אין צווייטן פסוק אָבער ווערט בכלל ניט דערמאָנט קיין פעולה (— כוונת הטהרה), ווייל אין דעם סוג טהרה איז כוונה ניט קיין דבר הכרחי.

און פונקט ווי ס'זיינען פאַראַן צוויי אופנים אין טהרה מצד דעם מטהר, בנדו"ד מצד דעם אויבערשטן, אַזוי זיינען זיי אויך פאַראַן אין עבודת התשובה והטהרה פון מענטשן — און דאָס זיינען, ווי די גמרא[29] איז מבאר, די

---

17) ראה טושו"ע חו"מ ר"ס מו.

18) ולהעיר מהדיעה והסברה בטור ושו"ע שם (ס"ז) סמ"ע שם (סקכ"ב) דמקיימין שטר רק משטר שקרא עליו ערעור והוחזק, דאז דקדקו בקיומו, אבל לא משטר שקיימוהו בלא ערעור.

19) להעיר מלקו"ד חלק ג' ע' 780 דע"ס הלכה נמצא „אַז די שטאַרקייט פון דעם שטר הייבט זיך אַן פון דער צייט פון דעם ערעור".

20) וכן הוא לפי ביאור הכפות תמרים שם. וע"ד מ"ש הרמב"ם דלקמן הערה 49.

21) וראה נתיבות עולם (להמהר"ל) נתיב התשובה פ"ב. של"ה כת, סע"א ואילך (בהגה"ה). ובכ"מ. לקו"ש חכ"ז ע' 110 ואילך.

22) סה, ב.

23) יחזקאל לו, כה.

24) ירמי' יז, יג. וראה לעיל ע' 177 הערה 36.

25) במשנה לפנינו בש"ס ובמשניות „מי". אבל בירושלמי, ריי"ח וע"י כאן — „ומי". וראה שינוי נוסחאות במשניות כאן.

26) צפע"נ לרמב"ם הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

27) ראה פרה פי"ב מ"ב. רמב"ם הלכות פרה פ"י ה"ז-ח. וראה בהמצויין בצפע"נ שם.

28) ורק מעלה עשאו בתרומה וקדשים שצריך כוונה (ראה תגיגה יח, ב ואילך. רמב"ם הלכות מקואות פ"א ה"ח).

29) סו, סע"א.

צוויי כללות'דיקע סוגים אין תשובה: תשובה מיראה (וע"י יסורין) און תשובה מאהבה. תשובה מאהבה קומט מיט דער אמת'ער כוונה ומבוקש לשוב אל ה' ולתקן כו', אבער תשובה מיראה (ועאכו"כ — ע"י יסורין) איז כוונתו ניט קומען לעונש ובמילא האט ער חרטה וכו'.

און דער אונטערשייד אין זייער אויפטו — איז מבואר אין דער גמרא, אז בתשובה מיראה זאגט דער פסוק[30] „ארפה משובתם", ווי רש"י[31] טייטשט „כבעל מום שנתרפא שמקצת שמו עליו"; אבער ביי תשובה מאהבה איז „נעקר עונו מתחלתו"[32].

וואס דער חילוק איז נוגע אויך להלכה: בשעת איינער איז מקדש אן אשה על מנת אז זי האט ניט קיין עבירות — איז אויב זי האט דערנאך (אויף די עבירות וואס זי האט יע געהאט) געטאן תשובה מיראה[33], איז זי ניט מקודשת, היות אז די עבירות פון שעת הקידושין זיינען ניט נעקר געווארן[34]; אבער אויב זי האט תשובה

30) הושע יד, ה.

31) ד"ה וכתיב ארפא.

32) פרש"י ד"ה כאן מאהבה.

33) בצפע"נ שם (בסופו) מחלק „דיש נ"מ בין ג' תשובות א' מאהבה הוה כמו חכם עוקר, והב' מיראה דהיא כמו מכה ורפואה, אך הרפואה באה קודם המכה וחייליז ובטלין כו' והג' ע"י יסורין דזה הוי מכאן ולהבא". וע"ז מביא הך דכתובות לקמן. והוא ע"פ מאמר ר"י יומא שם דלכמה ג' ופירושים מחלקם בג' — ראה חדא"ג ודק"ס שם. ובפרש"י שם אינו מחלקם בג'. ובמאמר ר"ח לפנ"ז גבי תשובה מיראה כ': „מכאן ואילך כו'" (כנ"ל בפנים).

34) כן צריך לפרש ע"פ פרש"י כתובות (עד, ב) דלקמן בפנים ד"ה מכאן ולהבא, משא"כ לפי התוס' שם ד"ה חכם. אבל גם לפי' התוס' „שאף עתה לאחר שנתרפאת היא נמאסת בעיניו כשזוכר שהיו בה כו'". יש לפרש בנדו"ד (ע"פ פרש"י הנ"ל) כיון שבתשובה מיראה „מקצת שמו עליו".

געטאן מאהבה, איז זי מקודשת, ווייל אירע עבירות זיינען נעקר געווארן פון פריער ובמילא האט זי אויך בשעת הקדושין ניט געהאט קיין עבירות. און ווי די גמרא[35] איז מחלק בנוגע לנדרים ומומים: „הלכה אצל חכם והתירה (הנדרים) מקודשת אצל רופא וריפא אותה אינה מקודשת", ווייל „חכם עוקר את הנדר מעיקרו ורופא אינו מרפא אלא מכאן ולהבא".

ד. אט דער חילוק צווישן תשובה מאהבה און תשובה מיראה בכלל — אז תשובה מאהבה איז הכוונה לשוב וכו', משא"כ תשובה מיראה — איז פאראן בפרט אין די אופני התשובה מאהבה[36] גופא:

דאס וואס דורך תשובה מאהבה ווערט „נעקר עונו מתחלתו" איז נאך ניט דער תכלית השלימות אין תשובה מאהבה; תכלית השלימות אין תשובה מאהבה איז, ווען „זדונות נעשות לו כזכיות", אז די „זדונות" ווערן ניט בלויז „נעקר", נאר זיי ווערן „כזכיות".

אין אהבה איז דאך דא כו"כ דרגות, ובכללות: בכל לבבך בכל נפשך בכל מאדך — ובמילא ווערן אויך כו"כ דרגות אין דער תשובה וואס קומט על ידם.

און וויבאלד אז די מעלה פון תשובה מאהבה איז דאס וואס זי קומט בכוונה כנ"ל, איז מובן אז שלימות הכוונה איז אין דעם העכערן אופן פון תשובה מאהבה, ביז אז מ'קען זאגן אז די כוונה

35) כתובות עד, ע"ב.

36) ראה המפרש לרמב"ם רס"ב מהלכות יסוה"ת ב' מדריגות באהבת ה'. ובארוכה של"ה מאמר עש"מ (מו, ב ואילך).

פון דעם נידעריקן אופן וועז „נעקר עונו מתחלתו" הייסט ניט קיין כוונה [37];

וע"ד מרז"ל [38] אז באהבה בכל לבבכם ובכל נפשכם — אן בכל מאדכם — וועלט מען אנגערופן אין עושין רצונו של מקום.

בכללות איז דאס מוסבר אין דעם לשון פון ראשאטשאווער „להעביר החטא לא בעי כוונה ולתקן החטא בעי כוונה".

א מעין הכרח, אז ס'איז דא דער חילוק הנ"ל אין תשובה מאהבה גופא, איז פון א הלכה פסוקה:

די גמרא [39] זאגט, אז איינער איז מקדש אן אשה „ע"מ שאני צדיק אפילו רשע גמור מקודשת שמא הרהר תשובה בדעתו". פרעגט מען דערויף: ממנ"פ — רעדט זיך דא וועגן תשובה מיראה — איז דאך ניט מקוים געווארן דער תנאי, ווייל דורך תשובה מיראה וועלט ער ניט קיין צדיק, וויבאלד אז „מקצת שמו עליו": און אויב ס'איז געווען תשובה מאהבה, דארף זי אויך ניט זיין מקודשת, ווייל א בע"ת איז דאך העכער פון א צדיק, וכמרז"ל [40] במקום שבע"ת עומדין אין צדיקים גמורים יכולין [41] לעמוד [42],

און דער דין איז דאך אז אויך וועז „הטעה לשבח" [43] [צי לשבח יוחסין, זאג־ענדיק אז ער איז א קלענערער מיוחס ווי ער איז באמת [44]: אדער לשבח ממון, „ע"מ שאני עני ונמצא עשיר"] איז אינה מקודשת [45].

והתירוץ אז „שמא הרהר (מאהבה אזא) תשובה" וואס פועל'ט נאר אז „נעקר עונו מתחלתו", אבער ניט אז זדונות נעשו לו כזכיות, וואס דוקא אויף דער דרגא איז געזאגט געווארן אז „במקום שבע"ת עומדין אין צ"ג יכולין לעמוד".

ויתרה מזה י"ל: בשעת ס'איז א חשש פון „הרהר תשובה" בשעתא חדא ורגעא חדא, קען ניט זיין קיין שלימות הכוונה. ולכן פועל'ט עס ניט זדונות נעשות לו כזכיות, אז ער זאל זיין העכער פון א צדיק [46].

די הסברה אין דעם [47]: די מעלה פון א בע"ת לגבי א צדיק גמור (וואס מעולם לא חטא) איז ניט בלויז מצד דעם יתרון בכמות — אז נוסף צו זיינע זכיות מצ"ע

---

37) וע"ד חגיגה (יח, ב): טבל לחולין הוחזק לחולין אסור למעשר (פרש"י שם „הוחזק — לשון כוונה") כו' טבל לקודש הוחזק לקודש אסור לחטאת כו' בגדי קודש מדרס לחטאת.

38) ברכות לה, ב. חדא"ג שם. לקו"ת שלח מב, ג. ועוד.

39) קדושין מט, ב.

40) דעת ר"א ברכות לד, ב. וכ"פ הרמב"ם הל' תשובה פ"ז ה"ד.

41) בגמרא הגירסא אינם עומדין. אבל ברמב"ם שם „אין צ"ג יכולין לעמוד בו" (וכ"ה בדק"ס שם מ„גליון"). ובכ"מ בדא"ח „צ"ג אין יכולין לעמוד (שם)".

42) ראה של"ה (לו, א) דזה שנאמר בגמרא שם ו„פליגי" „ר"ל הם מחולקים כל אחד מדבר בענין בפ"ע כו' צדיק גמור עדיף מבע"ת כשהוא מיראה,

---

ובע"ת עדיף מצדיק גמור כשהוא שב מאהבה", וראה הערה בסה"מ תש"ט ע' 183. לקו"ש חי"ד ע' 361 ואילך.

43) קדושין מח, ב (במשנה). מט, א.

44) בגמרא שם „מחלוקת (ר"ש ורבנן במשנה) בשבח ממון אבל בשבח יוחסין דברי הכל אינה מקודשת", ובנדו"ד דומה לכאורה לשבח יוחסין (אף דהטעם דמתגאה עלי' (פרש"י שם ד"ה אבל) לא שייכא הכא).

45) ועפ"ז צע"ק מה שהביא במועדים להלכה להרש"י שי' [זי"ל] זוין (ע' סח) בשם הראגצובי מקור להכרעת הרמב"ם (הלכות תשובה פ"ז ה"ד) דבע"ת גדולים מצדיקים מהא דקדושין הנ"ל — שהרי ע"פ הנ"ל את"ל דבע"ת גדול אינה מקודשת. וראה לקוטי ביאורים (לתניא) ח"א ע' עז. לקו"ש חי"ד שם ע' 363.

46) הכרח גמור אינו — כי יש לדחות דבגמרא שם אינו נוגע אמיתית הדרגא דצדיק ובע"ת כ"א מה שנקרא צדיק בל' בנ"א (ראה לקו"ב שם. לקו"ש חי"ד שם).

47) ראה דרמ"צ קצא, א ואילך.

האָט דער בע"ת אויך די זכיות וואָס ווערן פון די זדונות — נאָר אויך (ובעיקר) מצד היתרון באיכות: „זדונות נעשות לו כזכיות", זכיות פון אַן אַנדער איכות. און דערפאַר איז „במקום שבע"ת עומדין אין צ"ג יכולין לעמוד": וויפל זכיות אַ צ"ג זאָל האָבן דורק זיין עבודה נעלית, קען ער ניט צוקומען צו דער נייַער עבודה, אַן אַנדער איכות[48] איז זכיות[49]. אָבער דאָס קען זיין נאָר ווען די תשובה קומט מצד שלימות האהבה כנ"ל, ובמילא — שלימות הכוונה (כדלקמן), וואָס דאָס פּועל'ט צו מתקן זיין דעם חטא אַז די זדונות גופא זאָלן ווערן זכיות.

ה. דער ביאור הענין פון שלימות האהבה והכוונה, און ווי אַזוי די זדונות ווערן כזכיות, איז דער אַלטער רבי מסביר אין תניא[50], אַז מאכלות אסורות וכו' זיינען „אסורים וקשורים בידי החיצונים לעולם ואין עולים משם כו' עד שיעשה תשובה גדולה כל כך שזדונות נעשו לו כזכיות ממש שהיא תשובה מאהבה מעומקא דלבא באהבה רבה וחשיקה ונפש שוקקה לדבקה בו ית' וצמאה נפשו לה' כארץ עיפה וצי' להיות כי עד הנה היתה נפשו בארץ צי' וצלמות היא הסטרא אחרא ורחוקה מאור פני ה' בתכלית ולזאת צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים כמאמרם ז"ל במקום שבעלי תשובה עומדים כו' ועל תשובה מאהבה רבה זו אמרו שזדונות נעשו לו כזכיות הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה זו".

וואָס דאָ זאָגט ער ביידע ענינים: דער עילוי וואָס ווערט אין גברא — זדונות רופן אַרויס דעם „צמאה נפשו ביתר עז מצמאון נפשות הצדיקים"; דעם שינוי חפצא וואָס ווערט אין די זדונות, „הואיל ועל ידי זה בא לאהבה רבה כו'".

די הסברה בזה ע"ד ההלכה:

בנוגע דעם ענין פון הכנה והכשרה צו אַ געוויסער פּעולה, געפינט מען כו"כ חילוקי דינים ודרגות אין זייער חשיבות און אין זייער יחס צו דער פּעולה[51].

לדוגמא — מכשירי מצוה, היות אַז אַן זיי קען מען ניט מקיים זיין די מצוה, באַקומען זיי אַליין אַ חשיבות; ולדעת ר"א[52] „כורתים עצים לעשות פחמים לעשות ברזל" צוליב אַן איזמל למילה בשבת, לדעתו זיינען (רוב) מכשירי מצוה דוחין את השבת[53].

למעלה מזה געפינט מען לדעת הירושלמי[54] בנוגע דער הכנה והכשרה צו מצות סוכה לולב וכיו"ב, אַז „העושה סוכה לעצמו אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות[55] סוכה כו'

48) ועפ"ז אולי י"ל הל' „כזכיות" — שהכ"פ הדמיון הוא (לא לגרייעותא כ"א) למעליותא, כי ה„זדונות" הנעשות „כזכיות" הם למעלה מזכיות מצ"ע (ראה דרמ"צ שם) והם רק „כזכיות".

49) אבל ברמב"ם הלכות תשובה שם: „כאילו לא חטא מעולם, ולא עוד אלא ששכרו הרבה כו' אמרו חכמים במקום שבע"ת עומדין כו' כלומר מעלתן גדולה ממעלת אלו שלא חטאו מעולם מפני שהן כובשין יצרם יותר מהם". ומשמע שהמעלה הוא מצד הגברא דבע"ת עצמו, ולא מצד החפצא שיש לו גם זדונות כזכיות.

50) פ"ז.

50*) שאז עולים המאכלות אסורות וכו' עצמן — וכנ"ל בפנים סוס"ב.

51) להעיר מלקו"ש חי"ב ע' 196 ואילך. וראה גם לקמן ע' 235 ואילך.

52) שבת קל, א.

53) שם קלא, א.

54) ברכות פ"ט, ה"ג.

55) החידוש בזה על דעת ר"א הנ"ל במכשירין, דלר"א הרי חשיבות המצוה שמצינו שיש בהם הוא רק בזה שדוחה שבת, ונשארו בגדר מכשירין, משא"כ להירושלמי שמברך וציונו. ואף שבסוכה י"ל ד„סמיך על מש"נ חה"ס תעשה (ראה טז, יג) הרי בלולב ל"נ זה. וראה לקמן הערה 57.

העושה לולב לעצמו אומר ברוך אשר קידשנו במצותיו וציונו לעשות לולב וכו'" [56], און אזוי אויך ביי מזוזה תפילין ציצית וכו' [57].

וואס בפשטות איז די הסברה אין דעם: היות אז די תורה האט אנגעזאגט צו מקיים זיין א געוויסע מצוה, וואס קען דורכגעפירט ווערן נאר דורך א באשטימטע פעולה פון הכנה [58] דארף מען זאגן אז דאס איז אויך נכלל אין דער מצוה [59] (או: באקומט די פעולה גופא א חשיבות מעין פון חשיבות המצוה (און לדעת הירושלמי — בא סוכה וכו' ווערט עס אויך א מצוה)).

נאך א העכערע דרגא אין הכשרת המצות געפינט מען ביי עבודת המקדש — ובפרט ביי הולכת הדם למזבח, וואס הגם אז די הולכה איז נאר צוליב דער עבודה פון זריקת דם על המזבח, איז דער דין [60] אז די הולכה גופא האט די חשיבות און דעם גדר פון עבודה [61] ביז אז "מחשבה פוסלת" בה [62].

ובכללות יותר, איז דא דער ענין פון עבודה מעין הכשרה, עבודה שאינה תמה [63]: זי האט דינים און גדרים פון אן עבודה, עס איז אבער ניט קיין "עבודה שהיא גומרת ומתממת את הדבר" (וואס רום יש אחרי עבודה), ובמילא איז א זר ניט חייב מיתה ווען ער טוט די עבודה.

עד"ז איז אויך מובן בנדו"ד: וויבאלד אז צום העכסטן אופן פון תשובה מאהבה קען ער צוקומען (כנ"ל בתניא) נאר דורך זיינע פריערדיקע זדונות (און דורך זיי איז דערנאך (אויך) זיין קיום

---

56) וגם להכבלי דאינו מברך בשעת עשייתן (סוכה מו, א. מנחות מב, ב. ראה תוד"ה ואלו שם (ובכ"מ בראשונים) "וחולק על הש"ס שלנו") י"ל שזהו רק בנוגע לברכה אבל גם לש"ס דילן הוי מצוה — ראה מנחות שם "וכל מצוה דעשייתה לאו גמר מצוה כגון תפלין כו'" (וראה שם ע"א). וברמב"ם הל' ברכות פי"א ה"ח "כל מצוה שיש אחר עשייתה ציווי אחר כו' כגון העושה סוכה או לולב או שופר או ציצית או תפלין או מזוזה", ובשו"ע אדה"ז סי' תרמ"א ס"א בסוכה: "לפי שעשייתה אינה גמר המצוה שעיקר המצוה כו'" (וראה ט"ז שם). ובסי' תרכ"ה (מרמ"א ומג"א שם): "ומצוה לתקן הסוכה ולבנותה כולה כו' מצוה הבאה לידו כו'". וראה מכות ח, א. ובפרש"י ד"ה השתא. ולהעיר מלשון הגמרא (כתובות פו, סע"א) "אבל במצות עשה כגון שאומרין לו עשה סוכה ואינו עושה לולב ואינו עושה כו'". וראה הערה הבאה.

57) אף שממצות הנ"ל רק בסוכה ובציצית נאמר תעשה (ראה טז, יג. שלח טו, לח. תצא כב, יב. ראה סוכה יא, א ואילך. מנחות שם. ובכ"מ) — ראה לקו"ש חי"ב ע' 214. וראה ר"ח סוכה שם, ב: קציצתן זו היא עשייתן .. לקיטתו זו היא עשייתו. ולהעיר משינוי לשון הרמב"ם בסהמ"צ: בתפילין (מ"ע י"ב יג): "שצונו להניח כו'"; בציצית (מ"ע יד) "שצוונו לעשות ציצית כו'". במזוזה (מ"ע טו) "לעשות מזוזה כו'". בסוכה (מ"ע קסח) "לישב בסוכה כו'". בלולב (מ"ע קסט) "ליטול לולב כו'". וראה הלשון בהוצאת קאפאח במצות הנ"ל.

---

*) ובטור יו"ד ר"ס רפה "מ"ע לכתוב כו'" אבל במנין המצות בתחלת היד "לקבוע מזוזה". ועד"ז בהכותרת להל' תפלין ומזוזה כו'. ובהלכות מזוזה פ"ה ה"ז "שקביעתה זו היא המצוה". ולהעיר משו"ע אדה"ז (או"ח סכ"ה ס"א): "יכוון בהנחת תפלין שצונו הקב"ה לכתוב כו'". וראה ביאור הרי"פ פערלא לרס"ג (ח"ג) מילואים ס"ד. ואכ"מ.

58) להעיר מאו"ז ח"א סי' תקסג "וסברת תלמוד ירושלמי כו'".

59) להעיר מצפע"נ על הרמב"ם הל' שבועות ס"ה הט"ו.

60) זבחים יג, א במשנה (ת"ק ור"א). רמב"ם הלכות פסוה"מ סי"ג ה"ד.

61) ראה צפע"נ עה"ת ר"פ מסעי. מהדו"ת נא, ג. ובכ"מ.

62) וגם לר"ש (בזבחים שם) ד"מכשיר בהילוך" כי ס"ל "אפשר בלא הילוך" אבל במקום שההכשר מצוה כו' מוכרח, י"ל שגם ר"ש מודה דנעשה כגדר מצוה כו'.

63) יומא כד, א ואילך. ובפרש"י שם.

המצות (זיינע זכיות) אין אַ העכערן אופן), ווערן די זדונות אַליין נתעלה און קריגן דעם גדר פון זכיות — בדוגמא ווי דאָס איז ביי מכשירי מצוה.

ו. דאָס איז אַבער לכאורה ניט מספיק:

א) די מכשירי מצוה אַליין ווערן דאָך ניט נתהפך ונעשה מצוה, זיי בלייבן מכשירין אפילו לדעת ר"א;

אויך לדעת הירושלמי, אַז אויף עשיית סוכה ולולב מאַכט מען די ברכה „אשר . . וציונו וכו", בלייבט עס אַלץ נאָר אַ מצוה פון עשיית סוכה און ניט די מצוה פון בסוכות תשבו: עד"ז — הולכת הדם למזבח איז ניט קיין עבודה תמה; ב) ועיקר: בכל הנ"ל איז דאָס אַ הכנה און פעולה וואָס איז אין סוג און נאַכמער — שייך ממש צו דער מצוה גופא, ער מאַכט אַ סוכה ולולב כו', ער איז מוליך דעם דם למזבח — משא"כ בנדו"ד האָט ער דאָך מצד אחד, געטאָן אַ פעולה הפכית פונעם ענין הזכיות, און מאידך גיסא, זאָגט מען גאָר, אַז זיי אַליין ווערן „כזכיות".

די קושיא ווערט נאָך שטאַרקער — זעענדיק אַז אפילו ווען די מכשירין און די פעולת ההכנה זיינען רשות, ווי חרישה וזריעה כו' און דער גאַנצער סדר פון „ואספת דגנך ותירושך ויצהרך", איז הגם אַז אַן דעם אַלעם קען מען ניט מקיים זיין די מצות וואָס זיינען מיט זיי פאַרבונדן: תרומות מעשרות וכו', פונדעסטוועגן געפינט מען ניט אַז דאָס זאָל האָבן אַ חשיבות פון אַ מצוה, אפילו ניט אַלס מכשירי מצוה[64]. וי"ל הטעם — ווייל לויט דעת רשב"י[65] איז עס ניט רצוי: „אפשר אדם חורש כו' וזורע כו' תורה מה תהא עליי". ומיני' — לדעת רבנן איז עס עכ"פ ניט בסוג פון רצוי (מכשירי מצוה וכיו"ב).

ז. איז דער ביאור אין דעם בקיצור:

באַ יעדער מצוה איז דאָ דער ענין הכללי און דער צד השווה מיט אַלע מצות — ובלשון חז"ל „עושה רצונו של מקום" „אמרתי ונעשה רצוני" (והפכו באַ יעדער עבירה — „עובר רצונו של מקום"), און די ענינים פרטים אירע: מילת הערלה, בסוכות תשבו וכו'.

ביי כל ענינים הפרטים הנ"ל, כאָטש אַז די הכנה און הכשרה איז אין דעם חפץ אַדער בשייכות צום חפץ וואָס מ'טוט דערמיט אַ מצוה, זיינען זיי אַבער ניט אַ חלק און פרט פון דער מצוה עצמה: צוגרייטן דעם איזמל למילה איז ניט קיין טייל פון כריתת הערלה: עשיית סוכה ולולב איז ניט קיין חלק פון בסוכות תשבו וכו'; הולכת הדם איז ניט קיין טייל פון זריקה.

תשובה בכלל — איז ענינה, בלשון הרמב"ם[66]: „ומה היא התשובה הוא שיעזוב החוטא חטאו ויסירו ממחשבתו ויגמור בלבו שלא יעשהו עוד[67], שנאמר יעזוב רשע דרכו וגו'"[68]. — ד. ה. זי איז בסוג און נאַכמער אין דעם זעלבן „אָרט" פון דעם ענין הכללי פון מצות (און עבירות): החלטה ברצון ו„יגמור בלבו". און וויבאַלד אַז די תשובה מאהבה מיט

64) להעיר מלקו"ש ח"ה ע' 74.

65) ברכות לה, ב.

66) הלכות תשובה פ"ב ה"ב.

67) ואף שצ"ל והשיב את הגזילה וכו' — הרי אפילו רשע גמור ובזמן שביהמ"ק ה' קיים — תומ"י כשהרהר תשובה נעשה צד"ג, כמפורש בקידושין שם. ראה חלקת מחוקק לשו"ע אה"ע סל"ח ס"ק מד, ב"ש שם סקנ"ה. וראה לקמן ע' 197 ואילך.

68) וממשיך „וכן יתנחם על שעבר כו'", וראה אגה"ת פ"א, ובלקו"ב לשם (אגה"ת עם ליקוט פירושים כו' (קה"ת) ע' טז ואילך. ע' סו ואילך). לקמן שם.

אזא צמאון איז געווארן ארויסגערופן דורך די זדונות, דערפאר ווערן די זדונות גופא כזכיות[69].

דאס איז נאר בשעת ס'איז דא שלימות האהבה והכוונה הנ"ל, וואס דעמולט ווערן (מצד דער אהבה וכוונה) די זדונות א חלק פון עבודת התשובה, ובמילא כזכיות; אבער בשעת ס'איז ניטא די שלימות, כאטש אז ער טוט תשובה מאהבה, דעמאלט ווערן ניט די זדונות כזכיות, מערניט וואס „נעקר עונו מתחלתו"[70].

ח. דוגמאות להנ"ל — עכ"פ מעין הנ"ל ובדרך אפשר — בקיצור:

מכשירי מצוה אין דעם זעלבן ענין פון דער מצוה און זיי ווערן א מצוה:

סוג דחינוך: קרבנות ועבודות ימי המילואים (החנוך[71]). מנחת חינוך פון כהנים. דעם פאטער'ס חינוך הבן לת"ת וואס איז מן התורה*[71]. ועוד.

קיום המצות בגלות — לויט דעם ספרי[72] עה"פ ואבדתם גו' ושמתם את דברי גו': אע"פ שאני מגלה אתכם כו' היו מצוינים במצות שכשאתם חוזרים לא יהיו לכם חדשים[73]. ועוד.

מעין זדונות נעשו לו כזכיות אין מצות גופא: שעיר המשתלח ופרה אדומה (ועגלה ערופה) — אז דוקא די עבודה[74] בחוץ — ווערט עבודה המכפרת (חטאת קריא רחמנא[75]) ווי בא אלע קרבנות עבודתם בפנים דוקא, און נאכמער[76].

מעין זה — פר דאלי' בהר הכרמל (בהוראת שעה). ועוד.

יתרה מזה — מרז"ל: מיני' ובי' אבא לשדי בי' נרגא*[76].

הכלל גדול בתורה — פקו"נ (אפילו) ע"י כל[77] עבירות שבתורה חוץ הפכו — שלש דיהרג (אף דהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעוה"ב*[77]) ואל יעבור, ועוד.

ויש להאריך בכ"ז. ואכ"מ.

---

69) ולפ"ז י"ל שהוא ע"ד מש"כ הר"ן (רפ"ב דקדושין) „דאע"ג דאשה אינה מצווה בפרי' ורבי' מ"מ יש לה מצוה מפני שהיא מסייעת לבעלה לקיים מצוותו", ונתבאר בזה (ראה לקו"ש חי"ד ע' 41 ואילך. וראה לקמן ע' 236) כיון שאא"פ בלעדה — שזהו גדר המצוה, לכן יש לה מצוה (— רבה דפו"ר).

70) והיינו כי בתשובה מאהבה (דוקא, משא"כ בתשובה מיראה) נתגלה עצם מהותו, שהוא טוב וקדושה ומצד זה מתבטלת מציאות הזדונות (למפרע) לגמרי — ראה בכ"ז לקו"ש חי"ו ע' 54 ואילך (והערה 46). וע"ז אי"צ כוונה בשלימות. משא"כ הנ"ל בתניא.

71) ראה פרש"י תצוה כח, מא. צו ז, לז.

*71) הל' ת"ת לאדה"ז בתחלתן. וש"נ.

72) לעקב יא, יז. הובא בפרש"י שם.

73) וע"פ המבואר בפנים — מתורצת הקושיא המפורסמת שהרי המדובר במצות שאינן תלויות בארץ. וראה רמב"ן אחרי יח, כה.

74) להעיר ממרז"ל דחיתו זוהי שחיטתו (יומא סד, א. וראה צפע"נ: הל' תשובה פ"ח ה"ד. הל' כלאים בסופו (כד, ד). שו"ת דורינסק ח"ב סי' לג. לסנהדרין קיא, ב. (רא, א)). ועפ"י המבואר בצפע"נ שם מובן דבשעיר המשתלח בא ענין דזדונות נעשו לו כזכיות בנוגע לכל ישראל — „כל עונות בני ישראל ואת כל פשעיהם לכל חטאתם" (פרשתנו טז, כא).

75) ע"ז כג, ב.

76) ראה בכ"ז — אגה"ק סכ"ח. סהמ"צ להצ"צ מצות עגלה ערופה. — וסיבת היתרון אשר בזה ראה דרושי ביאור ענין הנסיונות (עה"פ כי מנסה (לקו"ת דברים יט, א ואילך. ועוד), סהמ"צ להצ"צ בסופו (קפה, ב ואילך)).

*76) סנהדרין לט, ב. וראה תניא רפל"א. ולהעיר מרמב"ם הל' דעות פ"ב ה"ב.

77) סנהדרין עד, א.

*77) מהריי"ט לכתובות קג, ב. שבט מוסר פ"כ. מלחמות היהודים ג, ח, ה. יוסיפון פע"א. חוה"ל

ט. עפ"ז וועט ווערן פארשטאנדיק דער סיום המסכת: „הרואה קרי ביום הכפורים ידאג כל השנה כולה ואם עלתה לו שנה מובטח לו שהוא בן העוה"ב כו" — ובהקדים להסביר דעם דיוק הלשון „ידאג כל השנה", און ניט ווי דער לשון הרגיל בכגון זה: „סימן רע לו".

הביאור בזה: דער תוכן הענין פון „ידאג כל השנה" איז — עבודת התשובה[78], ווארום זיין דאגה איז (ניט (אזוי) מחמת דער מורא אז ער וועט ניט מוצא שנתו זיין, נאר אויף דעם וואס „ראה קרי") ווי רש"י[79] זאגט „שמא לא קיבלו תעניתו והשביעוהו במה שבידם להשביעו כעבד המוזג כוס לרבו ושפך לו קיתון על פניו" (און ווי דער אלטער רבי[80] איז מוסיף) — „כלומר אי אפשר בשימושך"; און אט די דאגה און התבוננות ברייגט אים צו א העכערן אופן עבודה (שימוש) ווי די וואס ער האט פריער געטאן.

בסגנון אחר קצת: ווי באלד אז דער „רואה קרי ביוהכ"פ" איז ביי אים געווען „לא במתכוין"[81] — יוהכ"פ איז דאך א זמן וואס מ'איז זיך מענה בה' עינויים און מ'איז ניט מהרהר בעבירה[82] — איז דאס א באווייז, אז דאס איז געקומען ניט מצד דעם יצה"ר נאר בהשגחה עליונה; און ווי באלד אז „מפי עליון לא תצא הרעות"[83], דארף מען זאגן א די כוונה עליונה אין דעם איז געווען אז ער זאל דורכדעם צוקומען צו א העכערן אופן העבודה, צו אן עבודת התשובה וואס מצד דעם רגיל'דיקן סדר העבודה פון א צדיק וואלט ער דערצו ניט געקענט צוקומען (ע"ד הנ"ל בתניא).

און בשעת ביי אים איז דא די שלימות פון עבודת התשובה — „ידאג כל השנה", קומט צו א הוספה ניט נאר אין עבודה רוחנית, נאר אויך בגשמיות — „מפיש חיי" — מער ווי ס'איז געווען אויסגעשטעלט מצד שרש נשמתו און מצד דעם סדר העבודה באופן הרגיל.

יוד. עפ"ז איז מובן וואס מס' יומא פרק יוהכ"פ איז מען מסיים וחותם במאמר הרואה קרי ביוהכ"פ, און די שייכות און המשך צו דער משנה וסוגי' וואס פאר דעם:

אין דער משנה רעדט ר"ע וועגן די צוויי עניני טהרה דורך הקב"ה: הזאה און טבילה, וואס הזאה בעי כוונה און טבילה לא בעי כוונה; און נאכדעם איז די גמרא ממשיך אינעם ענין און איז מבאר דעם חילוק צוויישן די צוויי אופני תשובה ביי דעם מענטשן:

תשובה מיראה און תשובה מאהבה, וואס תשובה מיראה איז אן (שלימות ה)כוונה, משא"כ תשובה מאהבה.

בטחון ד'. פנ"י לב"מ נט, א. יעב"ץ לכתובות קג, ב. תשובה מאהבה ח"ג תט. שו"ת יודא יעלה יו"ד שנה. הגהות נטנזון ליו"ד שמה. שו"ת אבן יקרה יו"ד נו. רמתים צופים לתדב"א רפי"ד ע' 163. שו"ת בשמים ראש שמ"ה. חת"ס יו"ד שכו. ירוש' סנה' פ"י ה"ב ובקה"ע. מדרש תהלים קכ, ד. וראה תו"ש נח (ט, ה סקל"א).

78) להעיר מאלף למטה למטה אפרים סי' תרטו סק"ג, חכמת שלמה (למהרש"ק) שם בפי' דברי הלבוש.

79) ד"ה ידאג.

80) בשו"ע שם. וראה מג"א שם סק"ב.

81) פרש"י שם ד"ה הרואה.

82) להעיר מעיון יעקב לע"י כאן. ובא"ז ללבוש שם סק"ב בשם שבלי לקט דוקא אם לא הרהר. וראה שו"ת צ"צ שער המילואים סי' סב.

83) איכה ג, לח.

ובפרטיות יותר: די צוויי אופנים אין תשובה מאהבה גופא דער אופן פון תשובה וואס דורך איר איז „נעקר עונו מתחלתו" און ער ווערט אַ צדיק, וואס אויף דעם איז מספיק אפילו הרהור תשובה ברגעא חדא בלי (שלימות ה)כוונה, בדוגמת ענין הטבילה, און דערנאָך די העכערע מדרי' פון תשובה וואס פועל'ט אז „זדונות נעשות לו כזכיות", וואס דאס קומט דוקא דורך שלימות הכוונה בדוגמת ענין ההזי', כנ"ל בארוכה.

און די סוגיא פון תשובה איז די גמרא מסיים אויך מיט די צוויי ענינים: א) „מובטח לו שהוא בן העולם הבא", ד. ה. עס קומט אים ניט צו קיין נייער ענין, נאָר „מעשים טובים יש בידו", בדוגמא צום ענין פון „נעקר עונו מתחלתו", און ווי רש"י [84] זאגט „יש לדעת שצדיק גמור הוא"; וואס כאטש דאָ איז געווען דער „ידאג כל השנה" — תשובה בכוונה, אבער ניט קיין כוונה בשלימותה. ב) „מפיש חיי סגי ומסגי": דאס (וואס ראה קרי ביום הכפורים) איז ניט בלויז ניט קיין גרעסון ועונש ח"ו, נאָר, אדרבה, עס קומט צו אַ יתרון והוספה, „מפיש חיי", בדוגמא צום ענין פון „זדונות נעשות לו כזכיות", וואס קומט דורך שלימות הכוונה [85].

און דער חידוש אין דעם סיום אויף דער פריערדיקער סוגיא (בנוגע די צוויי מדריגות אין תשובה מאהבה) באשטייט אין: א) עס קומט אַרויס מער בפירוש ובביאור ווי אזוי דאס ווערט אויפגעטאָן (סיי דער ענין פון „נעקר עונו מתחלתו" און סיי דאס וואס „זדונות נעשו לו כזכיות"), ווארום (א) ביי הרואה כו' ביוהכ"פ (שלא במתכוין) איז דאָך מודגש אז דאס איז בכוונה תחלה מצד ההשגחה, (ב) דורך „ידאג כל השנה כו'" — שלימות הכוונה (והתשובה) וואס דער „רואה" האט מעורר געווען, ווערן די זדונות כזכיות. ב) די הוספה שע"י עבודת התשובה קומט אַרויס אויך אין (שכר) גשמי, „יאריך ימים" ביז אויך אין שלימות השכר בנים ובני בנים עוסקים בתורה ובמצות.

(משיחות ו' תשרי, ש"פ האזינו, יום שמח"ת תשל"ו)

---

84) ד"ה תדע.

85) עפ"ז יל"פ מה שאדמו"ר הזקן כתב „שבודאי יש לו זכיות הרבה שהגיני עליו", שמודגש שצדיק הוא כנ"ל (כנ"ל בפרש"י), ע"ז ש„מובטח לו שהוא בן עולם הבא" — ולא גם על „יאריך ימים" כבטור (כנ"ל הערה 8).